

Громадська думка **1** (21)/2014

Марія ЗОЛКІНА

ЄВРОМАЙДАН: передумови масового протесту

Фонд «Демократичні ініціативи
імені Ілька Кучеріва»

Громадська думка **1** (21)/2014

Інформаційно-аналітичне видання «Громадська думка» – це відображення новітніх тенденцій у громадській думці населення України, інформування широкого загалу про динаміку настроїв українського народу щодо злободенних проблем становлення демократії і державності, коментарі експертів з актуальних питань та рекомендації щодо покращення ситуації у різних сферах суспільного життя. Це один із проектів Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» – одного з провідних аналітичних центрів України, який концентрує свою діяльність на сприянні розвитку демократії, ринкової економіки й інтеграції України в європейський та євроатлантичний простір.

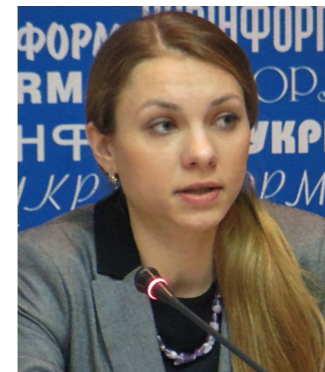
Що таке громадська думка?

Громадська думка становить собою сукупність настроїв, оцінок, суджень поглядів та думок у суспільстві. Дослідження громадської думки означає вивчення поглядів населення на конкретні проблеми і питання політичного, економічного та соціального життя.

Це оцінка, яку дає населення перебігу подій та політикам, а також джерело інформації про проблеми і пріоритети населення. Громадська думка – це індикатор рівня задоволеності населення владою та ситуацією в суспільстві загалом. Постійний моніторинг громадської думки і широке оприлюднення результатів сприяють розумінню раціональних та емоційних елементів і факторів, які визначають характер соціальної взаємодії членів суспільства.

Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва»

Марія ЗОЛКІНА,

аналітик Фонду
«Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва»

ЄВРОМАЙДАН: передумови масового протесту

Виникнення Євромайдану, що вочевидь вже став найбільш масштабним протестом в історії незалежної України, навряд чи можна було спрогнозувати і передбачити. Незважаючи на достатньо високі протестні настрої, які панували в українському суспільстві протягом останніх років, протест з'являється за умови, коли чутлива для суспільства подія, яка виконує роль спускового механізму, накладається на підготовлений до протесту ґрунт, сформований відповідними суспільними настроями. Таким поштовхом, який призвів до появи Євромайдану як такого, став розгін студентської демонстрації на підтримку євроінтеграційного курсу України в ніч 30 листопада 2013 р. Однак протест у його нинішній формі та масштабі можливим зробили саме ті тенденції у громадській думці, які раніше сприймалися переважно як суха і лише опосередковано пов'язана з реальними політичними процесами інформація, констатація результатів соціологічних досліджень.

Приставка «євро» як характеристика протесту була буквальною більшою мірою до 30 листопада. Після цього переламного моменту протест набув форми супротиву щодо чинної влади та її політики, причому як внутрішньої, так і зовнішньої. Саме цим можна пояснити, що в числі основних трьох вимог протестувальників – дві вимоги були від самого початку суто політичними: відставка уряду та президента.

У цій статті розглядаються декілька чинників, які протягом останніх років, по-перше, закладали фундамент для того, щоб цей протест, спровокований чутливою для суспільного сприйняття подією, набрав масового характеру, а по-друге, пояснюють певною мірою, чому протест став антирежимним і засвідчив розрив між інтересами значної частини суспільства та політикою влади.

Недовіра до владних та державних інституцій

Значна недовіра до державних інституцій вже стала звичним явищем в українському суспільстві. Винятком був період після Помаранчевої революції, коли соціологи зафіксували рекордно високий рівень довіри до основних інститутів влади, що було пов'язано насамперед з високими очікуваннями від процесу демократизації у державі. Втім, вже у вересні 2005 р. недовіра до Президента Віктора Ющенка, уряду та Верховної Ради знову почала переважати рівень довіри до них, і ця тенденція з кожним роком набирала обертів. Віктору Януковичу після його приходу до влади у 2010 р. також було надано кредит довіри: у червні 2010 р. йому довіряло 53,5% громадян, не довіряло – 31%. Однак за 2 роки його президентства ситуація кардинально змінилася і на кінець 2011 р. йому не довіряли 65% українців, а довіряли – 23%. А у травні 2013 р. рівень недовіри до основних державних та політичних інституцій сягнув найнижчої позначки за всі роки моніторингових Фонду (зокрема, до Верховної Ради, судів, політичних партій, уряду, міліції, прокуратури, Президента, Конституційного Суду України, Служби Безпеки України).

Рівень довіри до основних соціальних інституцій (травень, 2013 р.)
Якою мірою Ви довіряєте таким соціальним інституціям?

	Зовсім не довіряю	Переважно не довіряю	Переважно довіряю	Цілком довіряю	Важко сказати
Президентіві України	45,0	23,9	19,3	6,5	5,3
Верховній Раді України	45,1	31,7	14,7	1,6	6,9
Уряду України	44,1	26,9	19,3	3,0	6,6
Збройним Силам України	18,3	18,9	40,4	8,2	14,2
Міліції	39,8	30,2	19,5	3,2	7,3
Службі безпеки України	28,0	20,5	29,8	4,6	17,1
Місцевій владі	22,8	24,5	36,0	6,3	10,3
Судам	44,9	27,4	13,2	2,7	11,9
Конституційному Суду України	36,6	22,5	17,0	4,0	20,0
Прокуратурі	38,4	25,1	16,2	4,4	15,8
Церкві	9,3	10,6	38,4	31,7	10,0
Засобам масової інформації України	12,6	21,2	48,0	10,3	7,9
Засобам масової інформації Росії	20,3	25,7	27,3	5,8	20,8
Громадським організаціям	14,2	21,4	33,0	5,4	26,0
Політичним партіям	32,1	37,1	15,6	2,0	13,3
Банкам	37,0	30,3	19,9	3,0	9,8

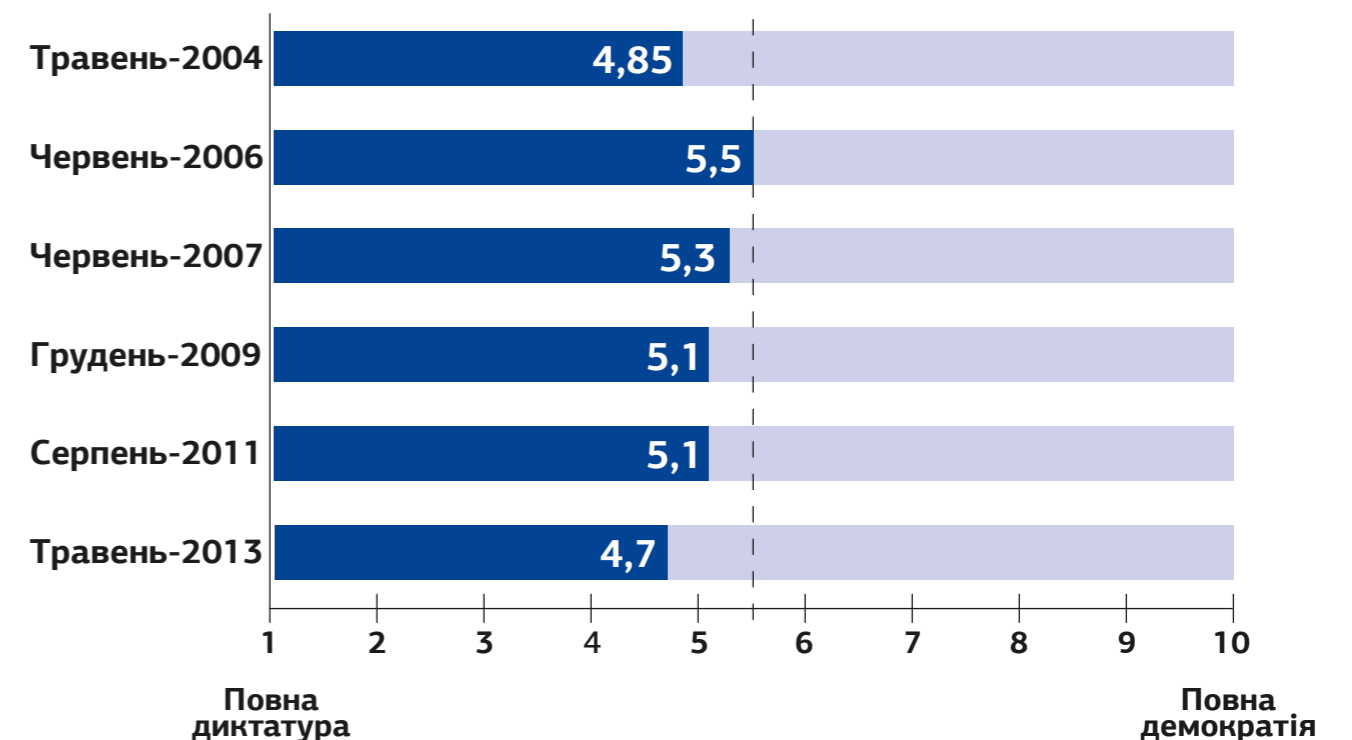
Сутнісною характеристикою недовіри стало те, що її об'єктом стала державна система в цілому, яка включала інститути і законодавчої, і виконавчої, і судової гілок влади. Така комплексна недовіра означала не просто кризу легітимності, а фактично вже делегітимацію всієї системи у її нинішньому вигляді.

Натомість довіра до недержавних організацій та інститутів протягом останніх років, навпаки, зростала. Церква залишається інститутом, якому громадяни довіряють найбільше: загалом у 2005–2013 рр. рівень довіри до церкви коливався в межах від 56% до 73%. Поступово зростала протягом останніх років довіра і до інших недержавних інституцій, зокрема, до засобів масової інформації (від 35% у грудні 2005 р. – до 56% у грудні 2013 р.) та громадських організацій (від 26% у червні 2010 р. – до 41% у грудні 2013 р.).

Незадовільна оцінка українській демократії

Впровадження демократичної системи управління в українських реаліях у період з 2004 до 2013 р. не виглядало достатньо ефективним та успішним процесом для українського суспільства. Так, за ці 9 років найвищою оцінкою стану демократії в Україні було 5,5 бала за 10-бальною шкалою, де 1 означає повністю диктаторський режим, а 10 – повністю демократичний режим. Причому ця найвища оцінка, яка все ж таки сягала лише середини шкали, була зафіксована у 2006 р. За часів президентства Віктора Януковича стало помітним зниження демократичності українського політичного режиму, адже у 2013 р. у загальному підсумку ця оцінка становила 4,7 бала.

Оцінка політичного режиму України (середні бали)

Демократія – найбільш бажаний тип режиму?

Відданість українського суспільства цінностям демократії можна також простежити, порівнявши підтримку демократичного або авторитарного режимів як альтернатив політичного режиму. І тут ми знову бачимо цікаві тенденції. Після Помаранчевої революції, у 2006 р., підтримка демократичного режиму була найвищою за період 2004–2013 рр.: демократія була найбільш бажаним типом політичного режиму для 53% українських громадян. У цей же час авторитарний режим як такий, що може бути кращим для країни у деяких випадках, був вибором 21%, і для 11% тип політичного режиму не мав суттєвого значення. Як і у випадку із зростанням довіри до президента після виборів 2010 р. дещо змінилася й ситуація зі ставленням до демократії як пріоритету. Якщо у період 2006–2009 рр., привабливість демократії на тлі авторитаризму та амбівалентного ставлення до типу політичного режиму йшла на спад, то після приходу до влади нового Президента, Віктора Януковича, підтримка демократії стала зростати, при чому відбулося це в основному за рахунок зміни позиції колишніх прихильників авторитаризму (від грудня 2009 р. до жовтня 2010 р. їхня кількість зменшилася від 30% до 19%).

З яким із наведених нижче суджень Ви більш згодні?

	Жовтень 2006	Червень 2007	Грудень 2009	Жовтень 2010	Квітень 2012	Березень 2013	Травень 2013	Грудень 2013
Демократія є найбільш бажаним типом державно-го устрою для України	53,2	42,8	36,6	46,9	50,9	54,6	47,9	50,8
За певних обставин авторитарний режим може бути кращим, ніж демократичний	20,8	21,5	30,0	19,1	19,6	18,6	22,5	20,5
Для такої людини, як я, немає значення, демократичний режим у країні чи ні	10,9	17,7	17,0	15,7	18,3	14,2	16,7	11,9
Важко відповісти	14,0	18,0	16,4	18,3	11,2	12,6	12,9	16,7

І вже у березні 2013 р. прихильників демократії в українському суспільстві було рекордно за останні 7 років багато – 55%, а певне зниження підтримки демократичного режиму, що було зафіксоване у травні цього ж року, не стало тенденцією – вже за півроку, у грудні 2013 р., демократію обрали 51% українців. Втім, 2013 рік засвідчив цікаві тенденції у ставленні до демократії. Паралельно із коливаннями у прихильності до демократії мали місце і зміни у популярності авторитаризму, але цікаво, що кардинальних змін у співвідношенні між прихильниками авторитаризму та демократії не відбулося. У розпал протестних акцій у грудні 2013 р. було натомість зафіксовано збільшення до 17% частки невизначених із своїм вибором респондентів, хоча, починаючи з квітня 2012 року, вона була майже сталою – на рівні 11–13%.

Отже, з одного боку, Євромайдан виріс на ґрунті поступового збільшення підтримки демократії в українському суспільстві протягом останніх кількох років. Причому частка прихильників демократичного режиму перманентно стала переважати кількість прихильників інших двох опцій. З іншого боку, сам по собі Євромайдан, принаймні на його першій стадії у грудні 2013 р., не призвів ані до кардинальних змін у ставленні як до демократії, так і до авторитаризму, ані до балансу між підтримкою цих варіантів загалом. Натомість цілком можливо, що саме завдяки глибокій соціально-політичній кризі, подіям, пов'язаним із акціями протесту, зросла частка людей, які на цей момент не знають, що власне буде краще для України: демократичний режим чи режим з елементами авторитарного правління.

Оцінка ситуації в країні

Не менш важливим чинником для пояснення масштабності та характеру протесту є загальний рівень задоволеності тим, як розвивається країна і здійснюється державна політика. Від того, яким є рівень задоволеності станом справ у країні в цілому або ж у більшості зі сфер суспільного життя, залежить, буде він локальним чи загальнопоширеним, якими будуть його вимоги і які шанси, що цей протест, якщо він виникає, стане масштабним і охопить представників різних соціально-демографічних груп.

На думку абсолютної більшості українських громадян (71%), у 2013 р. ситуація в країні загалом змінилася на гірше. Це стосується і сфер суспільного життя, щодо яких більшість громадян побачили погіршення порівняно з 2012 р. Так, найбільше погіршення (втім, як і у 2012 р. порівняно з 2011 р.) відбулося у рівні цін та тарифів (75% населення). Далі – у рівні стабільності (72%), ставленні громадян до влади (69%), економічному становищі України (66,5%), упевненості громадян у завтрашньому дні (66%), ставленні влади до громадян (61%), у міжнародному іміджі України (53%), дотриманні прав і свобод (52%) тощо.

Яким чином, на Вашу думку, протягом останнього року змінилося становище в Україні у таких сферах? (20–24 грудня 2013 р.)

	Змінилося на краще	Змінилося на гірше	Не змінилося	Важко відповісти
Економічне становище країни	5,6	66,5	25,7	2,2
Рівень добробуту Вашої родини	5,6	50,6	42,6	1,1
Рівень демократії	10,1	48,7	34,2	7,1
Рівень свободи слова	12,9	45,3	35,4	6,4
Ситуація зі злочинністю	3,4	51,1	36,9	8,6
Міжнародний імідж України	12,7	53,1	24,3	9,8
Міжнаціональні стосунки	7,3	41,9	39,6	11,2
Становище у сфері дотримання прав і свобод громадян	6,8	51,7	33,6	7,9
Дотримання законності державними службовцями	6,6	50,7	32,8	9,9
Охорона здоров'я	4,3	50,4	40,8	4,5
Освіта	4,9	41,6	46,7	6,7
Соціальний захист (соціальні виплати, допомоги, субсидії тощо)	13,9	40,1	39,2	6,7
Пенсійне забезпечення	14,2	32,7	43,2	9,9
Оплата праці	5,0	49,4	38,9	6,7
Рівень цін і тарифів	2,0	73,4	22,2	2,5
Становище російськомовного населення	6,9	21,3	63,4	8,4
Становище україномовного населення	4,2	27,1	62,4	6,2
Становище етнічних та релігійних меншин	3,6	22,7	60,4	13,4
Упевненість громадян у завтрашньому дні	5,3	65,9	23,1	5,8
Ставлення влади до громадян	6,2	60,7	28,0	5,1
Ставлення громадян до влади	4,6	68,4	22,4	4,7
Рівень стабільності	5,3	71,8	18,8	4,0
Ситуація в країні в цілому	6,6	71,0	17,2	5,1

Так, були сфери, щодо яких думки громадян розділилися, але лише між тими, хто вважає, що змін взагалі не відбулося у цій сфері, і тими, хто вважає, що ситуація погіршилася.

Тому за підсумками 2013 р. виявилось, що немає жодної сфери з соціально-економічного, політичного, правового та культурного життя суспільства, де більшість громадян побачила б покращення. Ці незадовільні оцінки стану справ у державі не стали «відкриттям» 2013 р., але тотальне незадоволення функціонуванням державного механізму, різною політикою та її наслідками для пересічних громадян зробило свій внесок у протест і передовсім його антирежимний характер.

Протестна активність

Очікування протестів, так само як і готовність особисто брати в них участь, хоч і є важливими параметрами протестної активності населення, втім ще не означають, що протестні акції обов'язково відбудуться. В той же час саме ці два індикатори впливатимуть на характер та масштабність протесту, якщо він все-таки виникне.

Розглянемо ситуацію із протестними настроями в українському суспільстві протягом останніх двох років (2012–2013).

З вересня-жовтня 2012 р. до травня 2013 р. протестні настрої в Україні зросли. Тих, хто вважав, що масові протестні виступи у їхніх містах і селах найближчим часом ймовірні, і тих, хто був впевнений у цьому, сумарно у травні 2013 р. збільшилося на 9%. При чому відбулося це за рахунок зміни позиції тих респондентів, які ще у жовтні-вересні 2012 р. вважали такі виступи малоімовірними або були впевнені, що їх не буде.

Як Ви вважаєте, чи можливі найближчим часом у Вашому місті (селі) масові виступи протесту у разі погіршення життя чи на захист своїх прав?

	Вересень-Жовтень 2012 р.	Травень 2013 р.
Так, впевнений, що вони будуть	2,3	7,5
Імовірно, що так	14,5	18,1
Малоімовірно	42,4	39,1
Ні, їх не буде	30,8	25,6
Важко сказати	10,1	9,7

Подібна тенденція з'явилася і щодо іншого індикатора протестної активності – готовності особисто приєднатися до таких акцій. Зокрема, за цей період (вересень/жовтень 2012 – травень 2013 рр.) кількість людей, готових виходити на вулиці, збільшилася на 5%. Але набагато більш важливою тенденцією можна вважати те, що поряд із цим суттєво зменшилася частка людей, які точно не збиралися брати участі у протестах: від 51% у 2012 р. – до 36% у 2013 р.

Якщо такі мітинги та демонстрації відбудуться, чи візьмете Ви в них участь?

	Вересень-Жовтень 2012 р.	Травень 2013 р.
Обов'язково	6,0	8,9
Скоріше за все, так	15,6	18,2
Скоріше за все, ні	19,0	24,7
Точно ні	51,1	35,9
Важко сказати	8,3	12,3

У середині 2013 р. головними мотивами, які могли спонукати людей вийти на вулиці, були соціально-економічні чинники, проте варто наголосити, що порівняно з вереснем-жовтнем 2012 р. з'явилися нові тенденції.

По-перше, значущість не тільки головних, але і всіх соціально-економічних причин, які спонукали б людей вийти на вулиці, протягом 9 місяців між опитуваннями суттєво зросла. Так, якщо у 2012 р. різке зниження рівня життя було причиною приєднання до протесту для 24% українців, то у 2013 р. – вже для 34,5%, невплата зарплат – 22% і 32%, ухвалення владою рішень, які погіршували б становище соціальної групи, до якої належить конкретний громадянин, – 10% і 24%, відповідно.

Що може спонукати особисто Вас вийти на вулицю з виявом протесту? (зазначте усі можливі причини)

	Вересень-Жовтень 2012 р.	Травень 2013 р.
1. Різке зниження рівня життя	24,3	34,5
2. Якщо у країні зростатиме безробіття	13,2	18,8
3. Якщо влада ухвалить рішення, що погіршує становище соціальної групи, до якої я належу	9,6	23,8
4. У разі утисків демократії, наступу влади на права людей	3,5	13,1
5. Якщо закриють телеканал (газету, радіона- нал), який мені подобається	1,2	2,1
6. Якщо не буде виплачуватися зарплата (пенсія, стипендія тощо)	21,9	31,7
7. Якщо підвищиться плата за комунальні послуги	9,7	17,4
8. Якщо влада переслідуватиме політиків, яких я підтримую	2,1	4,5

Продовження таблиці

	Вересень-Жовтень 2012 р.	Травень 2013 р.
9. Якщо влада не призначить вибори там, де вони не відбулися, чи сфальсифікує їх	—	5,0
10. Якщо Україна приєднається до Митного со- юзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном	1,0	4,5
11. Якщо Україна приєднається до НАТО	1,4	3,1
12. Якщо Україна приєднається до ЄС	—	1,1
13. Якщо треба буде підтримати дострокову від- ставку Президента Віктора Януковича	3,9	8,7
14. Якщо різко зростуть ціни	15,0	21,1
15. Якщо знеціниться гривня	4,5	7,6
16. Якщо російській мові буде надано статус державної	2,8	5,7
17. Якщо російській мові не буде надано статусу державної	0,8	0,9
18. Інше	45,3	1,6
19. Ніщо не спонукає мене брати участь в акціях протесту	10,1	34,3
20. Важко сказати	3,9	8,7

По-друге, у 2013 р. зросла важливість неекономічних причин для участі в акціях протесту. Зокрема, найбільшого значення серед таких причин набув фактор утисків демократії (від 3,5% до 13%), а також необхідність підтримки дострокової відставки Президента Віктора Януковича (від 4% – до 9%).

Отже, аналіз навіть двох індикаторів протестних настроїв громадян протягом останніх 1,5 року дає підстави зробити висновок про те, що підґрунтя для такого протесту, як Євромайдан, в українському суспільстві було сформовано. Для реального втілення в життя протестних настроїв потрібний був конкретний спусковий гачок, який би привів весь механізм у дію. Тенденції зростання протестної активності та готовності особисто брати участь в таких акціях сформували базис для масового характеру протестів у рамках Євромайдану. Те, що саме політичні мотиви і питання демократії набрали ваги як мотиви для участі у протесті, певною мірою пояснює спрямованість протесту не проти окремих реформ чи політик, а проти нинішньої системи влади, з одного боку. З іншого боку, це певним чином дає розуміння того, чому Євромайдан висунув як свої головні вимоги не тільки звільнення всіх заарештованих і припинення подальших репресій, але й вимоги безпосередньо відставки уряду та президента.

Висновки

Виникнення Євромайдану як масового протесту не було і не могло бути спрогнозовано. Поза тим, деякі тенденції у громадській думці та суспільних настроях, які могли набирати силу як протягом тривалого періоду, так і з'явитися відносно нещодавно, зробили цей протест можливим. Логіка масового протесту, не керованого і не ініційованого жодним конкретним організатором, може бути вкладена у доволі просту модель. З одного боку, необхідна наявність умов як для появи протесту, так і для його життєздатності, а з іншого боку, потрібний конкретний привід, подія, яка виконає роль запуску протесту в цілому і приведе в дію, власне, протестну активність суспільства, яке без цього може протягом тривалого часу залишатися мовчазним спостерігачем, нехай навіть і незадоволеним. Поява і розгортання Євромайдану як масштабного протесту цілком відповідає цій логіці.

Не можна було спрогнозувати жодних конкретних дат, але можна було передбачити характер і масштабність протесту, якщо такий в принципі знову виникне в суспільстві, яке ще не забуло ані емоційного піднесення, ані глибокого розчарування, пов'язаних із Помаранчевою революцією.

Отже, рівень довіри до основних соціальних інституцій, оцінка демократії в дії в Україні, підтримка демократичного або ж авторитарного політичного режиму, задоволеність станом справ у державі і загальна картина протестної активності – це, звичайно, не вичерпний перелік факторів, що стали важливими у світлі Євромайдану як протесту, але саме ці аспекти громадської думки дають змогу певною мірою пояснити, чому протест набув масового поширення, об'єднав представників різних соціальних і вікових груп, а також чому його вимоги і цілі були не вузькоорієнтованими, а антирежимними загалом.

З огляду на аналіз громадської думки у вищезазначених аспектах, можна сказати, що 2013 рік став квінтесенцією проблем між владою і суспільством. Одні з найбільш небезпечних для стабільності у суспільстві і консенсусного розв'язання питань тенденції вийшли на поверхню.

Так, 2013 р. став роком найнижчих з 2005 року показників довіри до основних державних інституцій, «лідером» серед яких виступила Верховна Рада (у травні 2013 р. баланс довіри і недовіри становив – 60,5%). Зниження довіри до державних інституцій вже стало тенденцією у громадській думці України, проте саме довготривале віддалення інститутів держави від суспільства поступово формувало базис масового і амбітного, з точки зору вимог, протесту.

На шкалі з двома полюсами – повною диктатурою (1 бал) та повноцінною демократією (10 балів), – починаючи з 2004 року, українські громадяни ніколи не розташовували Україну вище за відмітку 5,5 бала. Але протягом останніх років оцінка перманентно знижувалася і у травні 2013 року опинилася на найнижчій позначці за 2004–2013 рр. – 4,7 бала. Фактично так само українці оцінювали політичний режим у пізній період президентства Леоніда Кучми, за півроку до нових виборів і власне Помаранчевої революції. Усвідомлення і розуміння наявних в Україні проблем із демократією підсилювалося тим, що сам по собі демократичний спосіб управління паралельно набрав все більшої популярності в суспільстві. За останні три роки число прихильників демократії як найбільш бажаного типу політичного режиму невпинно зростало, сягнувши у березні 2013 р. найвищої з 2006 р. позначки – 55%. Таким

чином, привабливість демократії в очах українців перманентно зростала, тоді як оцінка реального політичного режиму ставала дедалі нижчою.

Протестна активність у 2013 р. порівняно з вереснем-жовтнем 2012 р. зросла, і головне – суттєво зменшилася частка людей, які були впевнені, що особистої участі в акціях протесту не братимуть. У ситуації, коли хиби демократії «по-українськи» ставали дедалі очевиднішими для пересічних громадян, і вони все більше підтримували демократію, а не авторитарний режим, цілком логічно, що зростала вагомість тих мотивів приєднання до протестів, які були пов'язані саме з політикою і демократією.

Ці тенденції у громадській думці, накладені на загальне незадоволення станом справ у державі, відчутним погіршенням ситуації в країні в цілому і в більшості зі сфер суспільного життя, багато в чому визначили масовість протесту, не локальний, а загальноукраїнський характер (незважаючи на різницю у масштабах акцій на Заході та в Центрі з менш чисельними акціями на Сході і Півдні), його життєздатність і антирежимний характер, що підтверджується вимогами кардинальних змін у політичній системі: від відставки уряду і президента – до конституційної реформи. Влада, яка, на думку громадян, відходить від найбільш бажаного для них типу правління – демократії, і водночас не забезпечує відчутного покращення соціально-економічного добробуту пересічного громадянина, стає головним об'єктом, проти якого спрямовується масовий протест.

Таким чином, підстави для виникнення Євромайдану в його нинішній формі формувалися в Україні протягом довгого періоду часу. Нездатність звернутися до консенсусної моделі вирішення конфлікту між владою і певною частиною суспільства призводить до наростання протестних настроїв, нашарування незадоволення станом справ у різних сферах і призводить до того, що конфлікт, а не консенсус стає неминучою платформою зустрічі інтересів влади, з одного боку, і суспільства, з іншого. Втім, щоб зберегти стабільність у суспільстві, виходом з будь-якого конфлікту має бути все ж таки повернення до компромісу і договірної моделі вирішення гострої соціальної і політичної кризи.

Список використаних джерел та загальнонаціональних опитувань

1. Україні – 22: динаміка громадської думки. – Доступ: <http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/ukraini---22-dumka-gromadjan.htm>
2. Протестні настрої в Україні. – Загальнонаціональне опитування Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» та соціологічної служби Центру Разумкова, проведене з 17 по 22 травня 2013 року. Репрезентативна вибірка – 2010 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки – 2,3%. – Режим доступу: <http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/protestni-nastroi-v-uukraini.htm>
3. Загальнонаціональне опитування Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» та соціологічної служби Центру Разумкова, проведене з 20 по 24 грудня 2013 року. Репрезентативна вибірка – 2010 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки – 2,3%.

Інформаційно-аналітичне видання

Громадська думка 1 (21)/2014

Інформаційно-аналітичне видання
«Громадська думка»

Тема: «Євромайдан: передумови
масового протесту»

Видання здійснено в рамках проекту
«Громадський соціологічний Консор-
ціум» за фінансової підтримки Євро-
пейського Союзу, програми Matra По-
сольства Королівства Нідерландів,
Міжнародного Фонду «Відродження»,
а також у рамках проекту «Стимулю-
вання діалогу щодо транзитних проце-
сів» за фінансування Національного
фонду підтримки демократії США.

Автор: Марія ЗОЛКІНА,
аналітик Фонду
«Демократичні ініціативи
імені Ілька Кучеріва»

Упорядник: Ірина Філіпчук

Фонд «Демократичні ініціативи
імені Ілька Кучеріва»
Для листів:
а/с В-271, м. Київ, 01001, Україна.
Телефон: (380 44) 581-3317
E-mail: dif@dif.org.ua
<http://www.dif.org.ua>

При передруку або частковому
використанні матеріалів посилання
на Фонд «Демократичні ініціативи
імені Ілька Кучеріва» обов'язкове.

© Благодійний фонд «Демократичні
ініціативи імені Ілька Кучеріва», 2014

Поліграфічні послуги:
ФОП І. П. Артюшенко
Адреса друкарні:
Україна, м. Київ, вул. Виборзька, 84
+380 44 227 78 17; +380 50 358 80 88
Формат 84x104/16, папір крейд.
Тираж 100 прим.

Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва»